

GENT EN DE ENGELSEN (VERVOLG)

Richard II was echter geen Edward III en Filips geen Jacob van Artevelde: eenzelfde stunt wordt ten andere zelden met een gelijk succes herhaald. Karel VI van Frankrijk rukt Vlaanderen binnen en maakt zich van Ieper meester.

Richard II talmt alsof hij in Vlaanderen de EEG moest vervoegen en het zijn niet de enkele tientallen Engelse boogschutters die in de slag van West-Rozebeke Filips en zijn Gentse verzetslieden van een verpletterende nederlaag en van een afslachting die 20.000 slachtoffers eiste, kunnen redden.

Filips sneuvelde en wel poogde Ackerman die strijd nog enkele maanden voort te zetten met de hulp van de helaas te weinig talrijke Engelsen die eindelijk aan wal waren geraakt, doch na kleine successen, moeten de Engelsen inschepen, hun Gentse bondgenoten aan hun droevig lot en aan hun wanhoop achterlatend.

De dood van Lodewijk van Male in 1383 stelt een einde aan de zelfstandigheidspolitiek van de rumoerige stad. Met zijn opvolger, de eierzuchtige Filips de Stoute wordt een nieuw tijdperk, dat van de Bourgondische hertogen en van de centraliserende politiek die geen plaats meer overlaat aan de middeleeuwse kijk op de wereld.

Bij het Verdrag van Doornik tussen Filips en de Gentenaren gesloten, verzaaken deze laatsten definitief elk bondgenootschap of samenwerking met Engeland, en leggen de eed van trouw af aan de Franse koning.

Voor Gent en voor de partij van de wevers betekent zulks het einde van een lange en mooie droom. Met honderden trekken ontmoedigde Gentse wevers over het kanaal om met hun gezin, in Engeland een nieuw vaderland en betere werkvoorwaarden te vinden.

Bleven sommige Gentenaren in de eerste helft van de XVe eeuw nog treuren om de gouden tijd van wol- en lakennijverheid ten tijde der Artevelde's en hunkeren naar de herleving van deze periode, zo hadden de Engelsen, trouw aan hun gezegde 'business is business' sedert lang deze vriendschap vergeten en zij verboden zelfs de invoer van wol naar Vlaanderen, indien deze niet eerst door de haven van Kales ging. Zulks woog loodzwaar op de maag van de Vlamingen die in 1434 repliceerden en gewoonweg, in gemeen overleg met Brabant, de invoer van Engels laken alhier verboden.

Filips de Schone, tot dan toe de Engelse koning Hendrik VI nogal genegen, zoekt toenadering met Karel VII van Frankrijk en gaat de Engelsen in Kales, burcht van de wolinvoer belegeren. De Vlamingen steunen hem in deze expeditie met een legerkorps van 17.000 vastberaden krijgers, w.o. een biezonder

flink detachement Gentenaren die op 9 juni 1436 midden de grootste geestdrift van de bevolking, de stad uitmarcheren.

Aanvankelijk loopt alles van een leien dakje: de Gentenaren maken zich meester van het versterkt kasteel van Marcq, vatten er 104 Engelsen van het garnizoen bij de kraag die zij onder sterke geleide naar het Gravensteen sturen. Het zijn de eerste Engelsen die men in jaren in Gent heeft gezien, doch ditmaal zijn zij geketend!

De 'Calesreysse' zoals men de expeditie noemde, loopt echter indien niet dramatisch dan toch schandelijk voor de Gentenaren af. In hun grenzeloze hoogmoed na hun eerste, te gemakkelijk succes, zijn zij biezonder rad van tong; wanneer het beleg naar hun zin niet vordert, mede door het feit dat de Hollanders die een vloot hebben beloofd, in feite hun kat hebben gestuurd, rollen zij hun matten op en druipen er gewoonweg van onder, het grafelijk leger in de steek latend, tot groot jolijt van de Engelsen die zelf het offensief nemen en zich meester maken van de Vlaamse kust en van het Westland.

Het was half-time in de XVe eeuw toen Gent voor de zoveelste maal in onmin leeft met de graaf en het ditmaal nog hardhandig doet, zo geweldig zelfs dat de meeste Vlaamse steden de Gentse opstandelingen de rug toekeren en de kat uit de boom kijken, een poes met name Filips de Goede, die men liefst niet zonder handschoenen aangrijpt.

De Gentse 'hoofdmannen' wijzen echter elk redelijk compromis van de hand: het zal een strijd worden op leven en dood, de laatste heroïsche poging van de gemeentelijke autonomie tegen het alles verslindend centraal gezag.

En opnieuw doen de Gentenaren beroep op de Engelsen, niet meer zoals weder op de Engelse koning die zich ditmaal de zaak niet eens meer zou willen aantrekken, maar op een handvol Engelse huurlingen uit Kales ontboden.

Het grafelijk leger rukt inmiddels zegevierend op alle fronten voorwaarts en de ultieme slag die voor eeuwen over het lot van de fiere Arteveldestede zal beslissen, vindt in juli 1453 in de vlakte bij Gavere plaats.

Huurlingen, mecenari zijn en zullen ten eeuwige dage gevaarlijke en weinig betrouwbare kerels blijven en het is gewoonlijk pas wanneer men in het nauwste van het nauw is gedreven dat men op dergelijke gelukszoekers en wilde avonturiers, meer op geld en plundering dan op trouw en ideaal belust, beroep doet: een paar Afrikaanse regeringen hebben het in het afgelopen decennium als het ware aan de lijve ondervonden, en eenzelfde lot overkwam in het midden van de XVe eeuw, de omzeggens door gans Vlaanderen in de steek gelaten Gentse opstandelingen die zo vermetel waren geweest met hun opgezweepte doch slecht gedrilde gemeentelijke militia het sterk gewapend, tucht-

vol en flink geoefend beroepsleger van de almachtige Bourgondische hertog Filips de Goede uit te dagen.

In de ruime optiek van de geschiedenis bekeken, stond het optreden van de fiere en onbuigzame Arteveldestad gelijk met het achteruitzetten van de klok, iets dat wel mogelijk is in de huiskamer maar niet op het podium van de geschiedenis.

Omdat de Gentenaren, fanatiek in hun verzet, de werkwoorden onderhandelen en wijken van hun dialect hadden geschrapt en zij tevergeefs naar bondgenoten in eigen volk hadden uitgekeken, hadden zij ten einde raad een handvol Engelse huurlingen aangeworven die het reeds in de streek van Kales waar hun tenten ergens in de groene weide geplant stonden, nogal bont hadden gemaakt. Wellicht beseften zij, wanneer zij in 1452 de Gentse gelederen verwoegden, niet al te best voor of tegen wie zij ten velde zouden trekken; moesten zij geweten hebben dat het om een hopeloze strijd ging waarbij zij enkel konden verliezen, zij zouden wellicht nooit op het voorstel van de gewezen bondgenoten van Edward III zijn ingegaan.

Het kasteel van Gavere dat de Gentenaren in 1452 zonder slag of stoot hadden ingenomen, was in feite de laatste belangrijke hindernis voor de troepen van Filips de Goede op de weg naar de muitende Gentse stede, geen onoverkomelijk obstakel maar dan toch een doorn die eerst moest verwijderd worden, wilde men niet het onaangenaam avontuur van een verraderlijke aanval in de rug beleven.

De Gentenaren wisten dat zij met het stevig in hun bezit houden van dit kasteel dat als gebouwd was om een roman van Walter Scott *avant la lettre* te inspireren, een stevige, wellicht de laatste troef in handen hadden, en nochtans begingen zij de grove fout zijn verdediging slechts aan een klein garnizoen toe te vertrouwen, dat onder het bevel stond van Arend Van der Speeten, deken van de nering van de metsers.

Maar men had de deken de verzekering gegeven dat bij het minste alarm, de Gentse strijdkrachten naar Gavere zouden oprukken om het garnizoen te versterken en het leger van Filips op de vlucht te drijven.

Deze verzekering had de Engelse huurlingen, al bijeen zestien man sterk (of zwak), aangevoerd door John Fox er toe aangezet het klein garnizoen te verwoegen en zich in het kasteel te verschansen.

Op 16 juli verscheen het leger van de hertog voor de wallen. Na de gebruikelijke sommatie, kordaat door Van der Speeten en Fox afgewezen, begon de beschieting die gezien de stevige muren, meer op een onschuldig vuurwerk geleek: 'Het diende zeere luttel dat men up 't kasteel schoot, want het was

starck ghenugh om te wederstane alle engynen’.

Het vreemdelingenlegioen van de burcht - want het bestond uit Gentenaren, enkele Vlamingen, zestien Engelsen en zelfs een Waal genaamd Haloguet - nam gans het voorval nogal plezierig op maar naarmate de uren en dagen voorbijgingen en zij als soeur Anne van uit de uitkijktoren, geen versterking noch proviand uit Gent zagen naderen, zag hun water wat bleker en geraakten sommigen zelfs in paniekstemming.

Wat konden die lammelingen in Gent dan wel verrichten? Zij moesten ongetwijfeld het kanon horen bulderen en het was dan ook uitgesloten dat zij niet op de Vrijdagmarkt te wapen zouden lopen, dat Roeland van uit de toren van het Belfort ze niet allen tot de strijd zou aanzetten en aanhitsen!

En inderdaad men hoorde het gebulder op de Koornmarkt en op de Vrijdagmarkt en tot in de smalste steegjes, maar het bleef bij redevoeringen en meetings, bij het onder water zetten van de omliggende dorpen en bij optimistische verklaringen: ‘Filips zal Gavere nooit kunnen innemen!’

De belegerden die het stukje brood en het brokje vlees elke dag op hun brood wat zagen inkrimpen, waren echter een andere mening toegedaan en zelfs de flegmatieke Engelsen die het nu zonder het traditionele cup of tea moesten stellen, begonnen te sakkeren tegen deze vervloekte Gentenaren die het garnizoen in de steek lieten, terwijl Filips kapiteins geen steken lieten vallen bij het beleg.

Men heeft verteld dat de belegering ‘s nachts met grote vuurhaarden het toenmalige SOS tot de Gentse stede richtten, doch het was allemaal boter aan de galg gesmeerd.

Ten einde raad stelden de aan hun lot overgelaten soldaten de overgave van het kasteel voor, op voorwaarde dat zij hun leven en hun kostbaar vel zouden mogen redden, hetgeen door de koppige en wraakzuchtige hertog minachtend van de hand werd gewezen: de tijd van de palabers en onderhandelingen was definitief afgesloten, er zou voor de overwonnelingen geen medelijden meer kunnen zijn; hij eiste een onvoorwaardelijke overgave, hetgeen in die jaren gelijk stond met de uitmoording van het garnizoen tot de laatste man.

Nu, John Fox was er heilig van overtuigd dat Engels bloed niet moest vloeien in een tribale strijd tussen Vlamingen en hun hertog. Hij was naar Gavere getrokken om er grof geld te verdienen en in de hoop wat dorpen te plunderen en vrouwen te verkrachten, niet om op Vlaamse bodem een kopje kleiner gemaakt te worden.

Zijn landgenoot en vriend, de huurling John Fallot had in januari op dezelfde wijze geredeneerd en gereageerd wanneer hij met pak en zak naar het kamp van de hertog was overgelopen en bevond zich momenteel zeer veilig in de rangen van de belegeraars te Gavere.

Het voorbeeld van Fallot werkte aanstekelijk op John Fox, Jan De Vos zoals sommige bronnen hem 'vernederlandsen'.

Wanneer hij inzag dat Filips de Goede vast besloten was gekapt vlees te maken van het garnizoen, raadpleegde hij zijn pockets van de Série Noire en vond er weldra de oplossing in voor al zijn kwalen.

Hij wachtte een pikdonkere nacht af - zij zijn het ten andere allemaal in dergelijke romans -, wipte over de muur, liet zich geruisloos langs een koord naar beneden glijden en vervoegde het vijandelijk kamp waar hij over zijn verraad en eigen leven ging onderhandelen.

Met het eerste was Filips in zijn schik, voor het tweede eiste hij pasmunt, een duivels plan dat Fox beloofde stipt te zullen uitvoeren.

Langs de nog niet gans versleten koord klom hij terug over de muur, klopte aan de deur van Arend Van der Speeten die ook liever een levende dan een dode deken van de metsers wou zijn, zette hem het plan uiteen, verzocht hem nog enkele krijgers voor de zaak te winnen en nog dezelfde pikdonkere nacht lieten John Fox, Vander Speeten, Jan Vanden Bossche, schepen van Gent en een drietal andere verraders, zich langs de historische koord glijden, staken al zwemmend de gracht over, slopen geruisloos door het kamp van Filips waar het wachtwoord was gegeven geworden de ogen te sluiten voor hun z.g.h. heimelijke doortocht en renden naar Gent waar zij om zes uur 's ochtends, buiten adem, aankwamen.

Het meest delicate van de snode opdracht moest nu door de verraders worden uitgevoerd, het machiavelistisch plan van Filips de Goede, voorwaarde sine qua non om aan de dood te ontkomen.

Dat Fox, die een vreemdeling en een huurling was, zich tot een dergelijk verraad leende, kan indien niet verantwoord dan toch begrepen worden; de zaak van de Gentenaren liet hem uiteindelijk zo koud en onverschillig als deze van de hertog.

Maar dat een Gentse schepen en de deken van een nering het hebben gedaan, wetende dat zij hun eigen leven redden ten koste van de dood van duizenden medeburgers, is een van de afschuwelijkste bladzijden uit onze geschiedenis. Men moet ver en diep gaan grabbelen in de geschiedenis van onze gewesten en zelfs in deze van Europa om een figuur te vinden die in verstand, in somptuositeit, in sluwheid, in wreedheid, in mecenaat en in moed Filips de Goede, graaf van Vlaanderen en hertog van Bourgondië, heeft kunnen evenaren.

Wellicht zijn de sluwheid en de moed van degene die men terecht de conditor België heeft genoemd, nooit zo scherp tot uiting gekomen als in zijn meedogenloze strijd tegen het ontembare Gent, meer bepaaldelijk in de slotfase die leidde tot het bloedbad van Gavere.

Filips was een groot mensenkenner die bovendien over een uitstekende spionagedienst moet beschikt hebben: aldus wist hij dat de Gentse kapiteins kost wat kost een open strijd, een geregelde veldslag schuwden en liefst de tactiek van kleine schermutselingen, waarbij hun kansen groter waren, zouden toepassen; anderzijds wist hij dat men in Vlaanderen en vooral in Gent vertelde dat de kas van de hertog ver leeggelopen was, dat hij dus niet lang meer soldij zou kunnen uitkeren en dus wel genoodzaakt was, zo vlug mogelijk, een beslissende slag te slaan. Maar hoe het gros van het Gentse leger uit de stad te lokken en het dan in één enkel treffen verslaan en afmaken?

Het verraad van de Engelse huurling John Fox gaf hem daartoe plots de mogelijkheid. Fox was bereid gevonden geworden zich, om het Bourgondisch goud, en om zijn kostbaar Engels vel te redden alles te doen wat Filips hem zou bevelen, en de hertog zag hierin de kans om de Gentenaren in de luren te leggen door hen hun dromen voor werkelijkheid te doen nemen: zij dachten dat Filips weinig of geen centen meer had, hij zou het hen als evangelische waarheid doen slikken door John Fox en zijn trawant Arend van der Speete naar Gent te laten trekken om het zgh in naam van het Gents garnizoen van het kasteel van Gavere, de bevolking van de stad wijs te maken.

Wie zou daar hun bewering in twijfel durven trekken, wanneer men zou zien dat zij zonder kleerscheuren door de rangen van de belegenars geraakt waren.

En zo gebeurde het inderdaad: van de Speete trommelde het Gentse volk bijeen en na zijn stadsgenoten eerst met veel pathos te hebben verweten niets te hebben gedaan om het belegerd garnizoen van Gavere ter hulp te snellen, verklaarde hij dat het ogenblik was aangebroken om met gans het Gentse heir naar Gavere op te rukken.

Nu of nooit, beweerde hij, want de soldaten van de hertog waren aan 't mui-ten gegaan: zij trokken geen soldij meer, en zij die Filips nog trouw zijn gebleven zullen in de strijd niet veel meer vechtlust aan de slag leggen; nog amper 4.000 man omsingelden het kasteel, en onze aanwezigheid hier bewijst dat wij niet veel moeite hadden om 's nachts door de vijandelijke gelederen te trekken. Een enige kans wordt U thans geboden om Filips' ontmoedigd leger te verpletteren. John Fox trad dan naar voren om de leugenachtige beweringen van de deken van de nering van de metsers te bevestigen: 'Ik zelf zal in de voorste gelederen strijden en de overwinning helpen behalen.'

Het waren woorden die heerlijk klonken in de oren van de Gentenaren; het was dan toch waar hetgeen men verteld had over de financiële moeilijkheden van de hertog!

Opgetogen en opgehitst liep een dolle menigte door de straten en de vrouwen schenen nog het meest gevlamd op de 'Gaversche reyse': 'Ja de wijfs van

Ghendt dye dwongen haerlieder mans huyt te treckene, hoe oudt dat si waren'!

De stormklok werd geluid om alle weerbare mannen op te roepen: 'Men dede zelve de huerclocke slaen te vullen storme, zoo dat al 't volck zeer beroert was, hem wapenende, liep tsente Lievens poorten waert, ende te diere poorten uute tot by Gavere, up een groot velt tusschen Vurst en Gavere'.

Als ratten waren zij in de val gelopen, en pas toen zij het machtige, gedisciplineerde en vastberaden leger van Filips de Goede zagen aanrukken, begrepen zij dat zij in een hinderlaag waren gelokt geworden, dat de Engelse huurlingen Fox en van der Speete hen hadden verraden.

Het werd een afslachting zonder voorgaande: 16.000 Gentenaren werden afgemaakt op het slagveld, verdronken in de Schelde of werden in een dolle achtervolging neergeveld. Indien de stad zelf uiteindelijk van een totale verwoesting gespaard bleef, was zulks enkel te danken aan een heldhaftig achterhoedegevecht van duizend vastberaden Gentenaren die zich, met de schepen aan hun hoofd, tot de laatste man lieten afslachten om te verhinderen dat Filips nog dezelfde avond Gent zou kunnen bereiken.

Eens had een politiek verband tussen Artevelde en een Engelse koning, Edward III, Gent naar de hoogste top van zijn macht en hegemonie gebracht, amper een eeuw later zou het verraad van een andere Engelsman, de politieke en militaire ondergang van de stad bezegelen.

Er vielen in de slag bij Gavere op 23 juli 1453 meer doden dan bij de inname van Constantinopel door de Turken op 29 mei van hetzelfde jaar, die nochtans in gans Europa als een van de verschrikkelijkste rampen werd aangevoeld.

Ongeveer op hetzelfde ogenblik vierde een kleine Engels prinses in het middeleeuwse slot van Fotheringay, heel braafjes haar zevende verjaardag: Margaretha, de dochter van de hertog Richard van York, een van de leiders van de Witte Roos in de onverbiddelijke strijd van de Yorks en de Landcaster's. Het kind zou de stille getuige worden van de bloedige, afschuwelijke uitmoording: haar vader onthoofd, een broeder gewurgd. Het eindigt op de overwinning van de Witte Roos en Margaretha's broeder beklimt de Engelse troon onder de naam Edward IV. Een nieuw leven, een politieke carrière zonder weerga voor een vrouw begint voor Margaretha van York: zij zal de echtgenote worden van de hertog van Bourgondië, de meter van haar achterkleinzoon Keizer Karel!

Op 3 juli 1468 was Margaretha, die een kroniekschrijver beschreef als 'très belle dame en de moult bonnes grâces, te Damme de derde echtgenote geworden van de geduchte Karel de Stoute. Een week lang werd het huwelijk te Brugge gevierd, waarna de gevaarlijke verplaatsing naar Gent, dat in onmin

leefde met Karel, voor de zgh Blijde Intrede moest worden ondernomen.

Margaretha, vermoeid door de somptueuze feesten van Brugge, was bang van dit eerste contact met Gent dat haar echtgenoot enkele maanden voordien had durven uitdagen; tegen alle verwachtingen en pessimistische voorspellingen in, werd de Blijde Intrede van het hertogelijk echtpaar een ware triomf. De Gentenaren juichten de Engelse prinses geestdriftig toe, getuigden in alle plechtigheden van minzaamheid en sympathie, ontvingen ze als de zuster Edward IV, als degene die de oude vriendschap tussen Gent en de Engelse kroon symboliseerde. Vijftien jaar na de slag van Gavere, scheen niemand nog wrok te koesteren om het verradelijk optreden van John Fox.

“ ‘s Woensdachs den XXen dach van hoymaent LXVIII, zo lezen wij in het Dagboek van de Gentsche Collatie, quam myn gheduchte vrouwe, onse nyewe prinsesse, te Ghendt, ter Waelpoorte inne, duer de Drapstraete, duer de Corte Munte, over Sente Veerilden plaetse, over de Hoofbrugge, ende also in haer hof te Walle. Men deed haer groote chiere met processien van gheestelicken stoete van de Walpoorte ter stede waert inne, also verre als zy strecken, voort met vele schoone figuren: de straten waren behangen met lakenen; de wethoudren, dekenen, ghezwoornen ende notabelen stonden van in haer hof streckende ter Hoofbrugge waert, met tortsen in de handt; men vierder costelic up vele huusen ende anders wastere zeer rycelic versiert, ende al ‘t volck was uutmeneende zeer verblyt van huerer comste”.

Het is opvallend hoe dit relaas, waarschijnlijk opzettelijk, niet eens de naam van Margaretha's gemaal vermeldt en duidelijk laat verstaan dat het naar de prinses alleen was dat de toejuichingen zijn gegaan.

Het jaar daarop kwamen Margaretha en Karel een volle maand in Gent doorbrengen; ditmaal hadden de Gentenaren niet eens de pink durven verroeren, want het beeld en de beschrijving van de vernieling van Luik en de onmenselijke weerwraak van de hertog op de bevolking van deze stad lagen nog vers in het geheugen.

En toch was het voor Karel de Stoute een maand van feesten en tornooien, ontvangsten, recepties en banketten die hij in de Arteveldestad beleefde. Gent kon niet anders dan officieel juichen en triomfbogen oprichten, want men vreesde terecht de woede en de repressie van de hertog bij de minste blijk van vijandigheid of onverschilligheid: “den lesten dach van meye quam te Ghendt myn gheduchte heere, zyne ghezelnede ende dochtre (Maria van Bourgondië) met grooter menichte van edele ter Petercelle poorte in ende was hemlieden ghedaen groote triumphe van vierne (vuurwerk) ende andersins. Men vierde up ende boven den cruce van Sente Nyclus turre met XXIII tortcken ende waren te winnene diversche prysen met soonst staet te houdene ende vierne bij neeringhen, ghebueren, wycken ende ghezelscepen”.

Margaretha van York heeft gans haar leven schrik moeten hebben van iemand of van iets, maar zij heeft in alle omstandigheden blijk gegeven van ontelijke moed en wilskracht. Als kind had zij schrik hetzelfde lot als haar vermoorde vader en broeder te ondergaan, als echtgenote had zij schrik van haar gemaal Karel de Stoute die zijn eigen ambitie en de *raison d'état* boven elke andere beschouwing of menselijk gevoel stelde, als weduwe had zij schrik van het lot dat haar en haar stiefdochter zou kunnen te beurt vallen: later nog wanneer zij actief in het nationaal en internationaal politiek leven stond, heeft zij schrik gehad van de haat die zich vaak tegen haar opstapelde en nochtans heeft niemand ooit deze vrouw die Pontus Heuterus zo treffend de “*pugnacis vidua*”, de vechtlustige weduwe noemde, zien beven.

En toch beefde zij maar liet het niet merken. Te Gent meer dan elders heeft Margaretha, en zelfs herhaaldelijk, gebeefd, zelfs wanneer zij mocht vaststellen dat de toejuichingen van het volk naar haar en niet naar de hardvochtige hertog gingen, en misschien juist omdat het zo geschiedde.

Zij had gebeefd voor de zgh. Blijde Intrede omdat men zich vanwege de Gentenaren aan het ergste mocht verwachten en zij had gebeefd toen men haar geestdriftig als de Engelse prinses begroette en Karel negeerde.

Maar het was allemaal zo banaal, van zo weinig belang naast die schrik en die paniek op de akelige dag van 1477 toen zij te Gent, in het Hof ten Walle dat eens het Prinsenhof zou heten, vernam dat haar echtgenoot in de vlakte bij Nancy was gesneuveld en dat men zijn lijk, half verscheurd door de wolven, in de bevroren sneeuw had ontdekt.

Smart, oneindige droefheid van de vrouw die nochtans wist dat Karel haar nooit bemind had, een politiek huwelijk tegen Frankrijk gericht had aangegaan en trouw was gebleven aan de nagedachtenis van zijn tweede echtgenote, de moeder van de piepjonge Maria van Bourgondië. Schrik, paniek omdat zij zich in het Hof ten Walle, dat haar plots herinnert aan de bange dagen en nachten van haar eigen jeugd in het slot van Foltheringay, met Maria, de gevangene voelt van de wraaklustige Gentenaren die hun haat vrije teugel zullen laten na de jaren onderdrukking en vernedering. Schrik voor de koning van Frankrijk, de demonische Lodewijk XI, die zij verafschuwt en verfoeit als de pest: schrik voor het leven van Maria van Bourgondië die zij, in die bange ogenblikken, als haar eigen kind gaat liefhebben, Maria onschuldig kind maar ineens de meest begeerde prinses van Europa geworden!

Er is geen onderwerp dat zich beter kan lenen voor toneelwerk, film of TV-spel dan het drama in de januaridagen van 1477, dat zich afspeelt in het door de woelige Gentenaren “beschermd” doch in feite belegerd en omsingeld Hof ten Walle, waar een echtgenote en een kind plots gaan beseffen dat landgeno-

ten en vijanden om totaal uiteenlopende redenen juichen om de dood van een man die hun echtgenoot en vader was.

Het is te Gent dat Margaretha verneemt dat Lodewijk XI zijn legers naar Vlaanderen laat oprukken, te Gent dat de volkswoede in al haar fanatisme losbarst na de dood van de “tyran”, dat gans Vlaanderen jubelt om de dood van degene die van het graafschap de parel van de Bourgondische eenheidsstaat had gemaakt.

Voor de ontketende massa, voor de Gentse schepenen die niet aarzelen met de aartsvijand Lodewijk XI te onderhandelen, is Margaretha de vreemdelinge, de volksvreemde prinses, de Engelse, de weduwe van de tyran geworden, de vrouw die men politiek moet uitschakelen om gemakkelijker van de kleine Maria toegevingen te bekomen, de afschaffing van al hetgeen Karel de Stoute heeft kunnen bekomen ten koste van de zelfstandigheid van de gemeente.

Hetgeen Gent in die ogenblikken wil, is een terugkeer tot de Middeleeuwen; hetgeen Margaretha, de Engelse, wil is de redding van Bourgondië, de moderne, naar de toekomst gerichte Staat, en dus ook van Vlaanderen, van een ontredderd Vlaanderen dat in zijn blinde haat het graafschap aan Lodewijk XI die het gewoonweg bij de Franse kroon zal inpalmen, dreigt te leveren.

De bladzijde die Margaretha, de na de eerste dagen van paniek, opnieuw nuchter en koelbloedig geworden Engelse, met haar dagen volschrijft, is even schoon en voor onze gewesten even belangrijk als deze van het bondgenootschap Artevelde-Edward III.

Men heeft soms op bepaalde tijdstippen van zijn nationale geschiedenis, vreemde topfiguren nodig om klaar te zien in de toestand en de geschikte oplossing te vinden.

Margaretha voelde intuïtief aan dat er momenteel niets aan te vangen was met de woelige Gentenaren; zij wist dat in het land geen leger tijdig had kunnen gelicht worden om de troepen van Lodewijk XI tegen te houden en over de grens te wippen, maar als vrouw besefte zij dat er nog een andere oplossing overbleef: het uitspelen van de oppertroef Maria van Bourgondië die reeds zeven maal door haar vader verloofd was geweest zonder het zelf te weten. Margaretha van York zou ditmaal geen verloofde zoeken, wel een echtgenoot bekwaam om zegevierend de strijd aan te binden met de Franse koning. Het moest dus noch een vorstelijke fils à papa noch een prins zonder leger of geld zijn: de keus viel dan ook onmiddellijk op de zevende verloofde, Maximiliaan van Oostenrijk, die er financieel warmpjes inzate en die bovendien een leger op de been kon brengen.

De rol van Margaretha van York is in deze huwelijkszaak fantastisch geweest. Het gemakkelijkste was Maria er toe overhalen Maximiliaan de mooie prins maar met een onmogelijke neus, tot bruidegom te aanvaarden. In die jaren was

zulks geen probleem want huwelijk en liefde waren 2 gans verschillende zaken; dat Maria van Bourgondië het coup de foudre kreeg zodra zij Maximiliaan voor het eerst zag, is enkel een gelukkig toeval geweest; dat Maximiliaan haar min of meer trouw bleef is ook toeval, tevens een zeldzaam verschijnsel in deze rotte vijftiende eeuw, maar dat de Vlaamse gewesten en meer bepaald de Gentse stede hun instemming tot dit huwelijk hebben verleend, is geen toeval, het is te danken aan het Engelse flegme en de koppigheid van Margaretha.

Aanvankelijk deed ze toegevingen omdat het niet anders kon, maar naarmate het gevaar van de Franse invasie dreigender werd, vond zij meer gehoor bij de notabelen wanneer zij luid verkondigde dat het lot van het graafschap verbonden was aan dat van de prinses en dat indien deze laatste in de klauwen viel van de Franse koning het ook amen en uit zou zijn met Bourgondië en met Vlaanderen.

Dat een vrouw, een vreemdelinge, zulks in de keiharde kop van de Gentenaren kon prenten, was een succes; dat zij de Vlaamse en ook de Waalse gewesten er toe kon bewegen subsidies te stemmen en soldaten bijeen te trommelen was een triomf; dat zij bovendien kon bekomen dat Maximiliaan nog voor zijn komst alhier de vleierende bijnaam van “redder van het vaderland” toegeslingerd kreeg, was een mirakel en dat hij op zijn doortocht door de Vlaamse steden toegejuicht werd met de kreet “Leve Bourgondië” was een wonder boven wonder dat zelfs O.L. Heer in de hemel van jaloeisheid moest doen barsten.

Het lukt allemaal zoals Margaretha het gewenst heeft; zij had in feite moeten jubelen en bij het huwelijksfeest de pluim op haar hoed steken. Zij was echter een Engelse prinses en zij bleef op het achterplan, schijnbaar althans, omdat zij aldus beter haar rol kon spelen.

Zij heeft het Gent nooit ten kwade geduid dat de stad zo hard en brutaal was geweest in 1477; “zand daarover” is misschien een verstandige, behendige daad geweest, want na de storm konden zij beiden het best met elkaar stellen. Het is immers Margaretha die alhier de kunst heeft aangemoedigd, de kloosters, de armen heeft geholpen. Zij kwam persoonlijk de eerste steen leggen van de bibliotheek van de bibliotheek van het Predikherenklooster in Onderbergen, die zij voorts mild bleef begiftigen; zij steunde met daad en geld het Sint-Jorisgild, zij schonk de Arme Klaren een prachtig verlucht handschrift, en niemand te Gent deed vruchteloos op deze Engelse prinses beroep.

Pierre Kluyskens
‘t vervolgt